

**УКРАЇНА
ЄВРОПА
СВІТ**

**UKRAINE
EUROPE
WORLD**

**Міжнародний
збірник наукових праць
Серія: Історія, міжнародні відносини**

**The International
Collection of Scientific Works
Series: History, International Relations**

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University**

UKRAINE EUROPE WORLD

The International
Collection of Scientific Works
Series: History, International Relations
Founded in 2008

Issue 14

Ternopil – 2014

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

УКРАЇНА ЄВРОПА СВІТ

Міжнародний
збірник наукових праць
Серія: Історія, міжнародні відносини
Заснований 2008 р.

Випуск 14

Тернопіль – 2014

Ukraine–Europe–World. The International Collection of Scientific Works. Series: History, International Relations / Editor-in-chief L. M. Alexiyevets. – Is. 14. – Ternopil: Publishing House of Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, 2014. – 388 p.

Confirmed to be published by the Scientific Council
of Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical
University, Record of proceedings № 4 (November 25, 2014).

Editorial Advisory Board:

Yu. M. Alexeyev, Doctor of History, Professor, Kyiv Slavonic Studies University, **L. M. Alexiyevets**, Doctor of History, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University (**editor-in-chief**), **M. M. Alexiyevets**, Doctor of History, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, **M. V. Barmak**, Doctor of History, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, **V. Bonusyak**, Doctor (habilitated) of History, Professor, Zheshov University, Polish Republic, **S. V. Vidnyanskyi**, Doctor of History, Professor, Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine (NAS of Ukraine), **R. Drozd**, Doctor (habilitated) of History, Professor, Pomorsk Academy, Polish Republic, **I. S. Zulyak**, Doctor of History, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, **O. V. Klymenyuk**, Professor, Central Institute of Post-Graduate Pedagogical Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (NAPS of Ukraine), **V. P. Kravets**, Doctor of Pedagogy, Professor, Member of the NAPS of Ukraine, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, **A. I. Kudryachenko**, Doctor of History, Professor, Institute of World History of the NAS of Ukraine, **M. R. Lytvyn**, Doctor of History, Professor, Ivan Krypnyakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine, **Yu. I. Makar**, Doctor of History, Professor, Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University, **V. Yu. Melnychenko**, Doctor of History, Member of the NAPS of Ukraine, Ukrainian Cultural Centre in Moscow, **H. V. Papakin**, Doctor of History, Professor, M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of the NAS of Ukraine, **O. A. Udod**, Doctor of History, Professor, Institute of Innovative Technologies and Education, Ministry of Education and Science of Ukraine, **I. O. Fedoriv**, Candidate of History, Associate Professor, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University (**executive secretary**), **V. I. Yarovyi**, Doctor of History, Professor, Kyiv Taras Shevchenko National University.

Reviewers: **O. V. Dobrzhanskyi**, Doctor of History, Professor
O. M. Sukhyi, Doctor of History, Professor
V. I. Yarovyi, Doctor of History, Professor

The International Collection of Scientific Works presents the research papers by Ukrainian and foreign scientists dedicated to the problems of the development of the Historical Science and Education, resources and political consequences of “hybrid war” in the East of Ukraine, the factors of the European choice and reactionary policy of Putin’s regime aimed on its deintegration as well as it analyses the tendencies of Ukrainian foreign policy and the cooperation with foreign countries in the recent geopolitical conditions.

The researches pay attention to the World History, Methodology, Historiography and Source Study and examine the development of Culture, Education, Science as well as present the reviews of the latest works.

It will be useful for scientists, university and school teachers, students, diplomats, politicians and public figures, for everybody interested in History of Ukraine in the world-historical context.

International Collection of Scientific Works articles of “Ukraine–Europe–World” is registered by the Higher Certificatory Commission of Ukraine as professional edition on speciality “Historical sciences”. The Decree № 1–05/2, March 10, 2010 (Bulletin of the Higher Certificatory Commission of Ukraine. – No. 4 (126). – 2010. – P. 10).

The publishing board publishes the materials, not always sharing the authors’ views.

Editorial Board Address:
1a, Hromnytsky St.,
Ternopil, Ukraine, 46027.
Tel. (0352) 53-59-01

Ternopil Volodymyr Hnatyuk
National Pedagogical
University

Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Вип. 14. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – 388 с.

Затверджено до друку Вченою радою
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Протокол № 4 від 25.11.2014 р.

Редакційна колегія:

Ю. М. Алексєєв, доктор історичних наук, професор, Київський славістичний університет,
Л. М. Алексієвць, доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (**головний редактор**), **М. М. Алексієвць**, доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, **М. В. Бармак**, доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, **В. Бонусяк**, доктор (габілітований) історичних наук, професор, Жешовський університет, Республіка Польща, **С. В. Віднянський**, доктор історичних наук, професор, Інститут історії України НАН України, **Р. Дрозд**, доктор (габілітований) історичних наук, професор, Поморська академія, Республіка Польща, **І. С. Зуляк**, доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, **О. В. Клименюк**, професор, Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти НАПН України, **В. П. Кравець**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, **А. І. Кудряченко**, доктор історичних наук, професор, Інститут всесвітньої історії НАН України, **М. Р. Литвин**, доктор історичних наук, професор, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, **Ю. І. Макар**, доктор історичних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, **В. Ю. Мельниченко**, доктор історичних наук, член-кореспондент НАПН України, Культурний центр України в Москві, **Г. В. Папакін**, доктор історичних наук, професор, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, **О. А. Удод**, доктор історичних наук, професор, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, **І. О. Федорів**, кандидат історичних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (**відповідальний секретар**), **В. І. Яровий**, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Рецензенти: **О. В. Добржанський**, доктор історичних наук, професор
О. М. Сухий, доктор історичних наук, професор
В. І. Яровий, доктор історичних наук, професор

У запропонованому міжнародному збірнику наукових праць українських і зарубіжних авторів досліджуються актуальні проблеми розвитку історичної науки і освіти, джерела й політичні наслідки “гібридної війни” на сході України, чинники євровибору та реакційної політики путінського режиму. Аналізуються напрями зовнішньополітичної діяльності України і співпраці із зарубіжними країнами в нових геополітичних умовах.

Значна увага приділяється питанням всесвітньої історії, біографістики, методології, історіографії, а також етнології та спеціальних галузей історичних знань, подаються рецензії, огляди та хроніка наукового життя.

Для науковців, викладачів вишів, учителів, студентів, дипломатів, політиків, громадських діячів, усіх, хто цікавиться майбутнім України та її місцем і роллю у всесвітньо-історичному контексті.

Міжнародний збірник наукових праць “Україна–Європа–Світ” зареєстровано

Вищою атестаційною комісією України як фахове видання зі спеціальностей “Історичні науки”.

Рішення від 10.03.2010 р. № 1–05/2 (Бюлетень Вищої атестаційної комісії України. – № 4 (126). – 2010. – С. 10).

Редколегія публікує матеріали, не завжди поділяючи погляди їх авторів.

Адреса редакції “УЄС”: 1^а, вул. Громницького, Тернопіль,
Україна, 46027. Тел. (0352) 53–59–01

© Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

УДК 930.1:94(477.83/.86)

Ігор Райківський

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ УТВЕРДЖЕННЯ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ В ПІДАВСТРІЙСЬКІЙ ГАЛИЧИНІ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлюються основні здобутки українських і зарубіжних істориків кінця ХІХ – початку ХХІ ст. у вивченні проблеми утвердження ідеї української національної єдності (соборності) в півдавстрійській Галичині. Основну увагу звернуто на праці українських дослідників після 1991 р. та зарубіжну історіографію, включаючи діаспорну, в руслі сучасних західних наукових теорій нації та націоналізму.

Ключові слова: історіографія, національна єдність, Галичина, український національний рух.

У сучасній історіографії посилився інтерес до вивчення українського національного руху ХІХ – початку ХХ ст. В українській політичній термінології національна єдність, що є однією з основоположних складових національної ідеї, трактується як “соборність”. Втілення ідеї національної єдності України видавалося проблематичним на зламі ХІХ–ХХ ст. Про це, зокрема, відверто писав І. Франко в 1900 р., що ідеал національної самостійності “з нашої теперішньої перспективи поза межами можливого”, водночас закликав “вживати всіх сил і засобів, щоб наближуватись до нього...” [116, с. 284, 285]. Існування потенційної небезпеки створення “двох національностей на одній етнографічній основі” визнавав М. Грушевський у статті “Галичина і Україна” (1906 р.) [23, с. 122, 123]. Ідея соборності України була проголошена на уламках Російської та Австро-Угорської імперій в січні 1919 р., але на практиці більшість етнічних українських земель опинилися в межах єдиної Української РСР після Другої світової війни.

Доробок українських науковців у вивченні проблеми утвердження ідеї української національної єдності в Галичині, наддніпрянсько-галицьких взаємин можна умовно поділити на три періоди: 1) до 1939 р.; 2) до кінця 80-х рр.; 3) після 1991 р. Найбільший внесок у розробку теми в дорадянський період зробили І. Франко, К. Левицький, К. Студинський, М. Возняк, І. Свенціцький та ін. Зокрема, І. Франко виділив вплив трьох поколінь наддніпрянських громадівців другої половини ХІХ ст. на Галичину – П. Куліша, М. Драгоманова і М. Грушевського. “Зв’язки Галичини з Наддніпрянською Україною” – це була “пожиттєва тема” К. Студинського, що, за словами дослідниці його життя і творчості У. Єдлінської, “визначала творче обличчя” [29, с. 75, 127]. Найбільшою заслугою вченого було дослідження особистих взаємин між українськими діячами Галичини та Наддніпрянщини в ХІХ ст. Водночас русофільська (москвофільська) історіографія виробила концепцію національного розвитку галицьких русинів, відмінну від українофільської (Ф. Свистун, Б. Дідицький, В. Ваврик та ін.). Так, Д. Марков зневажливо відгукнувся про українство як нібито продукт, привнесений ззовні: П. Куліш сповняв, за його висловом, “собачу службу” на польські гроші, “Україна” була виплекана поляками “для их польскихъ интересовъ” і т. п. [60, с. 20, 24].

У радянській історіографії український національний рух у Галичині висвітлювався однобоко і спотворено, в дусі ідейної спадщини класиків марксизму-ленінізму (за винятком короточасного періоду “українізації” до початку 30-х рр.). Історична наука, на догоду партійно-тоталітарній ідеології,

стала на боротьбу з українською ідеєю, що звинувачувалася в “буржуазному націоналізмі”. Історія українського руху висвітлювалася під кутом зору українсько-російської єдності, вульгаризованого вузькокласового підходу. Попри жорсткий цензурний контроль та ідеологічний догматизм окремі вчені зробили внесок у розробку деяких аспектів теми (Р. Іванова, Р. Кирчів, Ф. Стеблій та ін.). Більш об’єктивно національне відродження досліджувалося в українській діаспорній і зарубіжній науці. На першому етапі діаспорним історикам був притаманний державницький напрям, що ґрунтувався, як і традиційна українська історіографія, на примордіалістській концепції походження і “природності” існування націй (у працях Д. Дорошенка, М. Шлемкевича, М. Демковича-Добрянського тощо) [86, с. 43–47]. У полі зору І. Лисяка-Рудницького перебувало формування української національної свідомості в півдастріській Галичині [55].

Новітня західна й діаспорна історіографія в руслі модерністських підходів вважає сучасні нації і націоналізм продуктом модерної епохи, збігу низки суб’єктивних (які переважали) та об’єктивних чинників. Український рух трактується крізь призму пошуку національної ідентичності галицько-українського населення, а не лише як продукт зовнішніх політичних впливів. Ознаки української, як і будь-якої іншої європейської нації, не були заданими наперед як об’єктивна реальність, а з’явилися внаслідок раціональної діяльності інтелігенції. Так, І.-П. Химка досліджував соціокультурні проблеми в українському суспільстві півдастріської Галичини, роль радикалів, Греко-Католицької Церкви в поширенні національної свідомості [117–119; 141–143]. На його думку, нація виникла завдяки впливу передусім суб’єктивного чинника, діяльності “будителів”, що використали звичайну народну культуру і мову для створення національних атрибутів. Для Галичини була характерна боротьба кількох версій націотворення, що брали свої витoki поза межами краю: польської, російської та власне української. Питання про джерела та ідеологію галицького українофільства І.-П. Химка розглядав у взаємозв’язку із всеруською концепцією національної ідентичності. Українська ідея в 1830-х рр., як і всеруська, була імпортована в Галичину з Російської імперії, а її привабливість пояснювалася психологічною легкістю для сприйняття і демократизмом [71, с. 490].

Павло-Роберт Магочій у своїх працях [57; 58; 156–158] розробив аналітичну структуру модерного націотворення, вважав каталізатором ідеї української національної єдності в Галичині не давню політичну традицію, а прийшла з-поза меж України ідеологію націоналізму. Український націоналізм відноситься до першої категорії – “натхненого інтелігенцією”, на відміну від другої (“насадженого державою”). Розглядаючи аналітичну структуру національного руху в ХІХ ст., вчений писав про взаємодію двох природних його структур – “ієрархії численних лояльностей” та “взаємовиключних свідомостей”, тобто усвідомлення неможливості водночас ідентифікувати себе, для прикладу, і малоросом (українцем), і росіянином. Так, серед діячів “Руської трійці” представником “взаємовиключних свідомостей” був М. Шашкевич, який помер у молодому віці й залишився “ідеологічно чистим” в очах українських патріотів, тоді як І. Вагилевич представляв польсько-українську, а Я. Головацький – російсько-українську лояльність.

Роман Шпорлюк [130–132; 170] підкреслював вирішальну роль підросійської України у формуванні модерної української нації, вважав, що не варто спрощено сприймати національний розвиток як неухильний, лінійний процес. Величезним досягненням, успіхом “української ідеї” вважався сам факт, що території з такими відмінностями в релігії, політичній історії, соціальній структурі об’єдналися як Україна. Відповідь на питання, чому галичани, відмовляючись від

польського і російського варіантів, не стали окремою галицькою нацією, а перетворили себе на невелику частину України, вчений вбачає передусім у прагненні опертися на культурні здобутки наддніпрянців для національного самоствердження. На думку Р. Шпорлюка, саме Україна давала галичанам шанс у протистоянні з поляками, не випадково її називали “Великою Україною” [132, с. 164].

У зарубіжній історичній науці питання українського руху в південно-західній Галичині цікавило передусім польських, російських, німецьких та австрійських дослідників. Причому найбільше праць було написано польськими і російськими істориками, що, однак, характеризуються надмірним суб’єктивізмом, національними і політичними симпатіями. Польські історики останньої третини ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. нерідко вважали український рух у Галичині штучним витвором, що суперечив інтересам польської державності. Так, Ф. Буяк піддав критиці діяльність представників “крайнього націоналізму”, особливо М. Грушевського, що здійснили “українізацію” Галицької Русі, штучно перетворили русинів на українців [139, с. 89]. Утвердження модерної української національної самосвідомості крізь призму суперництва русофільства та українофільства стало предметом дослідження в працях Ф. Подлеського. Він вважав “перетворення” галицьких русинів на українців “передусім виразом політичної програми Австрії”, а українофільство на галицькому ґрунті – не результатом пошуку “родинного русинізму”, а явищем “ненатуральним і штучним” [164, с. 32, 48]. Водночас такий вульгаризований підхід не знайшов підтримки серед частини тогочасних польських авторів (Б. Каліцький, В. Фельдман, Л. Василевський та ін.) [86, с. 52–54].

Польська історіографія за часів комуністичного правління 1950–1980-х рр., на відміну від української радянської, зазнавала слабшого ідеологічного тиску. “Істотним і водночас єдиним кроком уперед в осмисленні джерел та ідеології українського руху в Галичині” були монографії Я. Козіка [71, с. 492]. Учений поставив питання [152–154] про еволюцію українських діячів від галицько-руського до загальноукраїнського (українсько-руського) патріотизму, розглядав національний рух під час революції 1848–1849 рр. у руслі поділу на угруповання, “партії”: “австрійсько-українську”, “польсько-українську”, “чисто українську” і “російсько-українську”. Окремі аспекти теми знайшли відображення в працях Р. Радзіка, С. Гродзіського, Е. Горнової, Г. Верещицького та ін. Однак самі польські історики визнавали малодослідженість українського руху в південно-західній Галичині [86, с. 56–58]. Загалом до відновлення незалежності Польщі в 1989 р., як стверджує М. Яновський про польську історіографію ХІХ ст., “не було – за винятком видань сталінських часів – праць, котрі через ідеологічні обмеження виявилися б зовсім непридатні (в науковому плані. – І. Р.), натомість існували цілі дослідницькі терени, які потребували наповнення новими роботами. Існували також методологічні проблеми” [135, с. 77, 78].

На жаль, у польській історіографії до сьогодні помітна тенденція до доволі однобокого трактування українського руху, що нерідко висвітлюється не як результат внутрішніх змін у суспільстві, а як наслідок діяльності греко-католицького духовенства, з його партикулярними інтересами [71, с. 492, 497]. Водночас польські історики посткомуністичного періоду відійшли від марксистських догм, набув поширення модерністський підхід до проблем українського націотворення в руслі сучасних західних теорій нації і націоналізму. А. Земба і Т. Хинчевська-Геннел зроби́ли внесок у дослідження формації *gente Rutheni, natione Poloni*, що представляла полонофільську орієнтацію у формуванні національної ідентичності галицьких українців [140; 177]. А. Земба піддав критиці традиційний у польській історіографії погляд на галицьке “москвофільство”, вважав, з огляду на його виразно ідеологічне

забарвлення, більш правильно вживати термін “русофільство”. Однак Я. Мокляк [160] наголошував, що для галичан це було таки “москвофільство”, проросійська орієнтація означала тенденцію до національно-політичного ототожнення з російською культурою, мовою, православною вірою. У працях Я. Мокляка [159; 160] розкрито проблему мови викладання у сфері шкільництва в діяльності Галицького сейму, позиції української мови в шкільній освіті зміцнила “нова ера”. С. Стемпень розкрив ключову роль Перемишля в українському національному відродженні першої половини XIX ст., суперечки навколо спроб латинізації українського письма [166–168]. С. Козак – багатолітній дослідник процесу формування новочасної національної свідомості, витоки якої вбачав в ідеях романтизму, творчості українських письменників і вчених [151].

Стефан Заброварний висвітлював інституційний розвиток українського руху в Галичині на тлі польсько-українських стосунків другої половини XIX – початку XX ст. [175; 176]. Р. Томчик проаналізував утворення і діяльність “лівих” українських партій Галичини – РУРП–УРП і УСДП [171; 172], звернув увагу на значення партійної діяльності для утвердження етноніму “українець” (“український”). Т. Стрик у контексті концептуального аналізу формування модерної української ідеї підкреслив визначальний вплив на Галичину наддніпрянських діячів [169]. Д. Мацяк досліджував спробу польсько-українського порозуміння в Галичині, яку хронологічно окреслює періодом 1888–1895 рр. [155], писав про зразкове використання угоди галицькими українцями для зміцнення власних національних позицій. Ч. Партач – дослідник проблеми польсько-українських стосунків у краї в кінці XIX – на початку XX ст.: від К. Бадені до А. Потоцького [163]. Каталізатором формування модерної української нації він вважав поступки польських панівних сил під час “нової ери”, що принесли для поляків тільки “моральне задоволення”. М. Кланська розкрила погляд на півавстрійську Галичину німецькомовних письменників [150], а О. Кіх-Маслей – образ України в оцінці еліти Кракова кінця XIX – першої половини XX ст. [149]. Новочасна українська національна тотожність кристалізувалася в безпосередній опозиції до польськості, що стало причиною назагал негативного образу українця в польській громадській думці. Д. Сосновська у висвітленні історії Галичини розглядає концепцію “галицького трикутника”, в якому співіснували польські, русинські й чеські діячі [165]. Окремі аспекти обраної теми висвітлювали дослідники польсько-українських взаємин Е. Коко, А. Сіцяк, У. Якубовська та ін. [86, с. 62].

Значний інтерес до українського руху в півавстрійській Галичині приділяли російські історики. Російська емігрантська історіографія, услід за імперською історичною наукою, висвітлювала український рух з великодержавних позицій як прояв штучно створеного сепаратизму, підтриманого ззовні ворогами єдиної Росії [12]. У Москві 1998 р. перевидано нариси емігрантського історика А. Царинного (псевдонім А. Стороженка) про український рух на основі особистих спогадів автора [110, с. 133–252], що вважав розвиток українофільства на галицькому ґрунті недорозумінням, “порожденнымъ злого волею однихъ и глупостью другихъ, не видимъ для него никакой будущности...” [120]. У збірнику про “український сепаратизм” у Росії побачило світ ще кілька праць ідеологів загальноруської єдності – А. Волконського, А. Савенка, Т. Флорінського та ін. [110]. Про ідейне спрямування збірника свідчить хоча б назва вступної статті: “Украинский туман должен рассеяться, и русское солнце взойдет” (вислів А. Стороженка). Дослідник українського руху в російській емігрантській історіографії Н. Ульянов (опублікована в середині XX ст. у Мадриді, його праця неодноразово перевидувалася в Москві) [113; 114] через підміну фактів, тенденційне їх тлумачення показав діяльність народовців, українську (“малоруську”) орієнтацію в Галичині як ворожу місцевому

населенню, результат інтриг антиросійських сил – поляків та австрійського уряду. Виданням українофобської літератури в сучасній Росії займається спеціально створений “Православний центр імперських політичних досліджень” [109; 128].

У російській радянській літературі національне відродження в Австрійській імперії з вузькокласових позицій досліджували В. Фрейдзон, Н. Пашаєва та ін. [86, с. 65, 66]. Однак у монографії Н. Пашаєвої 2001 р. [83] український рух у Галичині висвітлювався через концептуальні підходи галицької русофільської і російської емігрантської історіографії. Н. Пашаєва представила свою книжку як перший в історичній науці досвід загального аналізу історії російського (“русского”) руху в краї XIX–XX ст. Прикметником від етнонімі “русин” вважалося слово “русский”, “русский” під кутом зору єдності “русського” народу “від Карпат до Камчатки”, російська літературна мова була названа рідною для літератури місцевих русинів. Після 1991 р. процес перетворення Малоросії і Галицької Русі в Україну протягом XIX – середини XX ст. з відверто проросійських позицій розглянуто в книзі А. Дикого [26]. Автор переконує, що російський уряд не звернув уваги на “стихийне прагнення народних мас до возз’єднання (Галичини з Росією. – І. Р.)”. Необхідно було спрямувати національно-культурну діяльність української інтелігенції в загальнодержавне русло, а не вдаватися до жорстких заборонних заходів”, що радикалізували українофільство на галицькому ґрунті, ідейним джерелом для якого стала Наддніпрянина. Для обґрунтування своїх поглядів А. Дикий не зупиняється перед перекручуванням фактів, коли, приміром, писав про зустріч російської армії як визволителів у 1914 р. тощо [26, с. 46, 47, 49]. У монографії з історії “Південної Русі” [98] О. Смірнов стверджує, що сам термін “Україна” й “українці” не мав історичних коренів у Галичині, був привнесений ззовні. Галицьке українофільство в його інтерпретації постає передусім як результат свідомої діяльності імперських кіл Австрії, спрямованої проти Росії, а також недалекогоглядної політики російського царизму.

Водночас у працях сучасних російських істориків існують більш об’єктивні дослідження в руслі західних теорій націй і націоналізму. Так, О. Міллер вважає [61–64], що саме призма суперництва проектів націй – “большой русской”, куди входили б велико-, мало- і білоруси, та української – найадекватніша для опису внутрішньої політики Російської імперії в національному питанні в XIX ст. Історія боротьби двох варіантів національного будівництва в його розумінні – це не так шлях успіху українства, як ланцюг невдач російських асиміляторських зусиль. Наддніпрянські українофіли перенесли центр своєї діяльності в Галичину, що сама не могла стати ініціатором і головною рушійною силою українського руху. Цю точку зору поділяє також Б. Міронов, який переконував, що власті не змогли ефективно перешкодити розвитку неросійських народів [65, т. 1, с. 65]. Дослідженням українського питання у внутрішній політиці царизму XIX – початку XX ст. займався В. Дякін [28], що писав про демократичний характер національного руху, а царські репресії вважав каталізатором радикалізації українофільських поглядів. У монографії І. Міхутіної [66] знайшло відображення українське питання в Росії кінця XIX – початку XX ст., що, на думку дослідниці, займало відносно скромне місце в ієрархії суспільно-політичних проблем Російської імперії до моменту її розпаду. Політика імперії Романових у Східній Галичині на початку XX ст. і в роки Першої світової війни стала предметом дослідження О. Бахтуріної та М. Клопової [9; 48; 49]. В. Савченко переконував [89], що навіть на початку XX ст. існували варіанти національно-культурної еволюції галицьких русинів, одним з яких був розвиток у напрямку подальшої “українізації”.

Більш об'єктивними і неупередженими, без національних стереотипів, хоч і порівняно малочисельними, є праці німецьких та австрійських істориків. Здобутками в німецькій історіографії стали розвідки К. Бахманна про галицький фактор у зовнішній політиці Австро-Угорщини і Росії напередодні Першої світової війни [136], А.-В. Вендланд – про галицьке русофільство як консервативне крило національного руху галицьких русинів-українців, що відіграло важливу роль у процесі формування модерної української ідентичності [13; 173]. Український національний рух у Галичині та Росії став предметом дослідження професора з Австрії А. Каппелера [43; 44; 147; 148]. Він виділив під впливом слов'янських рухів у Габсбурзькій монархії і національного відродження на Наддніпрянській Україні кілька течій у національному русі галичан – старорусинів, русофілів (москвофілів), народовців-українофілів. Праці А. Каппелера сильно приклалися до зміни образу України на Заході. У Києві вийшла упорядкована ним збірка, що містить статті дослідників, переважно з Австрії, Канади, Німеччини, США та України, об'єднаних темою формування модерної української нації [111]. Віденський професор М. Мозер займається дослідженням мовної історії Галичини і Закарпаття в Австро-Угорщині, питання становлення української літературної мови [67; 162]. Виступаючи проти традиційного в українському мовознавстві погляду на “язичіє” як “штучно витворену мову в Західній Україні XIX ст.,” автор розглядає його як органічне явище, що стало певним кроком на шляху до розбудови нової літературної мови на переважно народній основі. Австрійський історик Г. Біндер – автор дослідження про діяльність представництв галицьких партій (польських, українських, єврейських) в австрійському парламенті в 1897–1918 рр., у добу “переходу до масової політики” [137; 138].

Чеський історик М. Грох розробив загальну періодизацію національних рухів “малих націй” у Центрально-Східній Європі, що перебували під владою багатонаціональних імперій, були позбавлені власного правлячого класу і стійкої культурної традиції в XIX – на початку XX ст. Ця періодизація стала загальноприйнятою в сучасній українській історіографії [20, с. 53], охоплює три стадії: А) “наукову”, В) “національної агітації”, С) “масового національного руху” [144; 145]. Український рух під владою імперій Габсбургів і Романових “вписується” в Грохівську типологію як “мала нація”, у “відродженні” якої відіграла провідну роль інтелігенція. Щоправда, М. Гроху за комуністичних часів не дозволялося включати матеріал про національне відродження українців, зате про нього згадано в його сучасних виданнях [146]. Водночас дедалі більший інтерес до українського руху в Галичині виявляє англійська історіографія. Так, у праці британського вченого Е. Вілсона з модерністських позицій висвітлюється національний розвиток українців як “несподіваної нації” [14]. Розглянувши альтернативні можливості формування модерної української національної свідомості, власної “вищої культури”, він наголошує, що попри фінансову підтримку Москви більш органічною для галичан виявилася українофільська орієнтація. Американський славіст Л. Вулф висвітлює інтелектуальну історію Галичини як багатонаціональної австрійської провінції [174].

В умовах політичної незалежності з середини 1990-х рр. вийшли друком узагальнюючі праці з історії України і Галичини (Я. Грицака, М. Кугутяка, О. Ресента, В. Сарбея та ін.), відомих західних та українських учених про націю і націоналізм (Е. Гелнера, Е. Сміта, Г. Касьянова та ін.), що дало поштовх до розробки дискусійних проблем історії краю XIX – початку XX ст. Поряд з істориками, які тримаються традиційної концепції про давнє коріння української нації, що увійшла в навчально-педагогічну літературу (“примордіалісти”), виділилися “модерністи”, що вважають українську націю, як і всі інші сучасні нації, швидше модерним явищем [21, с. 58]. Український національний рух у

сучасній історіографії уявляється не у формі єдино правильної лінії, а як результат складної, суперечливої взаємодії національно-політичних орієнтацій – австрофільської, полонофільської, русофільської (“москвофільської”), українофільської. Причому перші три орієнтації були складовими українського руху (а в деяких випадках – нереалізованими альтернативами), відображали перехідний стан у його розвитку. Поштовх для переосмислення національного відродження ХІХ ст. дала публікація Ф. Стеблійем “Слова перестороги” В. Подолинського – пам’ятки української політичної думки середини ХІХ ст. [99].

Характерною рисою праць сучасних дослідників є багатоманітна картина історіописання – від описово-романтичної і традиційної позитивістської, з акцентом на безпосередню роботу з історичними джерелами, що розглядаються як “фотографічні” відображення минулої реальності, до модерністських підходів. Ф. Стеблій – дослідник початкового етапу національного відродження в Галичині, зокрема діяльності Товариства священників у Перемишлі, “Руської трійці” тощо [100–102]. У 1990-х рр. відбулися міжнародні конференції “Шашкевичіана”, опубліковано збірники [127], в яких підкреслюється всеукраїнське значення “Руської трійці”. Л. Зашкільняк розкрив ключову роль Львова у формуванні української науки в другій половині ХІХ ст., внесок у національний рух М. Грушевського і наддніпрянських діячів [35–37]. Я. Грицак [16–22] вважає національні характеристики (мову, історичну пам’ять та ін.) не такими, що існували самі по собі, а результатом свідомого і цілеспрямованого конструювання інтелектуальною елітою. “Руська трійця”, переконує він, запропонувала філологічне визначення нації, з акцентом на мовно-культурну єдність Галичини і Наддніпрянщини, особливий внесок у перемогу української ідентичності зробили М. Драгоманов, М. Грушевський та І. Франко. Загальний баланс сил між національно-політичними орієнтаціями неодноразово змінювався, існувало декілька варіантів, як галицька інтелігенція могла “вирізати” нові національні батьківщини з різнорідного й амбівалентного східнослов’янського простору. Розглянувши постать І. Франка під кутом зору співвідношення між особистим і суспільним у творенні модерних ідентичностей [18], Я. Грицак піддав критиці телеологію, намагання звести різні можливості розвитку історичних подій до варіанту, що зреалізувався.

Вагомий внесок у дослідження українського руху під час революції 1848–1849 рр., місця і ролі греко-католицького духовенства в національному житті галицьких українців ХІХ ст. зробив О. Турій [106–108]. Народовський рух у півдавстрійській Галичині став предметом розгляду в працях М. Мудрого, О. Середи, Б. Янишина та ін. О. Середи [93–96] займався дослідженням раннього народовського руху в 1860-х рр., що відіграв вирішальну роль у перенесенні елементів новочасної української ідентичності, сформованих до того часу на півросійській Україні, на галицький ґрунт. Місцеві народовці наближали галицькі мовні норми до загальноукраїнських, поширювали новочасну літературу та українську історичну свідомість. Б. Янишин [133; 134] досліджував розвиток народовського руху в краї 1870–1880-х рр., звернув увагу на інституалізацію політичної діяльності народовців, що завершилася створенням “Народної ради”. М. Мудрий [68–75] розкрив взаємини між народовцями і русофілами, політичний аспект українсько-польських відносин у Галичині. Він заперечував існування концепції про окрему галицько-руську націю, особи, які через вузькість, провінціалізм свого світогляду або з політико-тактичних міркувань закликали керуватися інтересами “галицької-руської народності”, зовсім не мали на увазі її етнічну окремішність. Полонофільство, як і австрофільство, розглядаються як елементи формування модерної національної свідомості, що проходило через суперництво між власне українською

(“малоруською”) і панруською, русофільською орієнтаціями. Автор пропонує розрізняти поняття “українофільство”, що передбачало віднесення себе до загальноукраїнського простору, визнання етнічної спорідненості з Наддніпряниною, та “українство”, під яким розуміється вищий рівень свідомості, з готовністю розділити відповідальність за долю свого народу спільно з наддніпрянцями.

Наддніпрянсько-галицькі контакти знайшли відображення в біографічних нарисах про галицьких народовців [78; 121 та ін.]. Інтерес дослідників викликала діяльність заснованих народовцями товариств (“Просвіти”, Товариства ім. Шевченка, “Рідної школи” тощо), зокрема в розвідках І. Зуляка, Б. Савчука, В. Савенка тощо [1; 2; 90 та ін.]. Однак для частини досліджень притаманний однолінійний характер, з елементами апологетики, що виявляється в ідеалізації і спрощеному трактуванні успіхів українських діячів на ниві “творення духовних основ нації”, критиці москвофілів, які замість “національної гідності і свободи” підняли “ідею сервілізму й пошуку нового господаря” [84, с. 6, 7]. Сучасні дослідники-мовознавці [25; 54; 112] звернули увагу на ключове значення питання мови, правопису і нової української літератури в національному відродженні. Науковий інтерес викликала проблема утвердження в суспільній свідомості галичан сучасного етноніму “Україна” (“український”) [76]. Окремі аспекти теми розкрили автори праць з історії української преси, міст Галичини як центрів національного руху [42; 52; 126 та ін.].

Для висвітлення українського руху в південно-західній Галичині, впливу російського чинника на суспільне життя краю важливе значення мають розвідки з історії русофільства (москвофільства). Переосмислення цієї течії на основі неупередженого аналізу архівних матеріалів почалося із середини 1990-х рр. у працях С. Макарчука, О. Сухого, О. Аркуші, М. Мудрого, О. Киричук, І. Орлевич, О. Середи та ін. [4; 59; 103 та ін.]. Світогляд, який в історіографії було прийнято називати “москвофільським”, розглядається не як прояв спеціально “зрадницької” української позиції, а швидше в контексті пошуку національно-політичних орієнтирів у період переходу від середньовічних до модерних уявлень про націю, від етнічної до національної ідентичності. Поняття “москвофіли” вважається виправданим лише стосовно невеликої групи діячів, що орієнтувалися не на всеруський простір, а власне на Росію. З’явилися також праці, в яких висвітлюється інституційний розвиток русофільського руху – діяльність Ставропігійського інституту, “Товариства імені М. Качковського” та ін., біографії провідних русофілів, політика офіційної Росії щодо Галичини [47; 50; 56; 79–81; 85; 105 та ін.].

Зусиллями І. Чорновола та О. Аркуші [5; 122; 123] – дослідників українського національного руху та українсько-польських стосунків у Галичині кінця XIX – початку XX ст. утвердилася теза про вирішальний вплив українсько-австрійсько-польського порозуміння 1890 р. (“нової ери”) на формування новочасної української національної свідомості. “Нова ера” трактується як союз офіційної влади, поляків, наддніпрянських громад і галицьких народовців проти москвофілів (русофілів). Народовський рух у 1890-х рр. перетворився в самостійну політичну силу, тоді як москвофільство занепадало, що співпало в часі з “великою емансипацією” Галичини, втягненням у політику народних мас. Як наслідок, до Львова перемістився центр національного руху, що пройшов через сповнений пристрастей етап ідейної трансформації, формування політичних партій, Галичина стала “українським П’ємонтом”. Інтерес дослідників викликала історія українського парламентаризму в Галичині. І. Чорноволом дослідив діяльність “Руського клубу” в Галицькому сеймі в другій половині XIX ст., біографії 199 українських депутатів (до 1914 р.) [124; 125]. О. Аркуша проаналізувала участь українських політичних сил у діяльності

Галицького сейму на зламі XIX–XX ст., звернувши особливу увагу на перебіг виборчих кампаній [3].

Київський історик С. Єсельчик у монографії, виданій у Мельбурні 1994 р. [30], зробив одну з перших спроб проаналізувати історію українського руху другої половини XIX ст. з урахуванням новітніх західних теорій нації і націоналізму, що стали доступними в Україні після 1991 р. Пізніше він, уже як канадський історик [31], звернув увагу на механізм становлення сучасної української нації, діяльність українофілів-громадівців Наддніпрянщини другої половини XIX ст. У працях А. Заярнюка [38; 39] проаналізовано формування і розвиток сучасної національної і соціальної ідентичності українських галицьких селян на прикладі Самбірського округу. І. Куций розкрив особливості сприйняття та інтерпретації національної історії в українській науково-історичній думці Галичини XIX ст. (до 1894 р.), проаналізував вплив синтетично-узагальнюючих праць на процес національної самоідентифікації місцевих русинів-українців [53]. Утвердження модерної української ідентичності в Галичині він вважав результатом перехресної дії і взаємодоповнення двох визначальних концепцій національної історії – русофільської та українофільської. Серед досліджуваних проблем – утворення і діяльність українських партій наприкінці XIX – на початку XX ст.: Русько-української радикальної партії (Я. Грицака, М. Кугутяка, П. Шкраб'юка та ін.) [17; 51; 129], Української національно-демократичної партії (В. Расевича та ін.) [87; 88], Української соціал-демократичної партії (О. Жерноклеєва та ін.) [33; 34], становлення партійно-політичної системи в Галичині і боротьба за єдність України [97; 104]. Наукову увагу привернув студентський рух у контексті поширення української національної свідомості [24; 46 та ін.].

Вплив національного руху на Наддніпрянщині на розвиток національно-політичної свідомості в Галичині висвітлювався в працях про Кирило-Мефодіївське товариство [100], діяльність українських громадівців у 1860–90-х рр. та політичних партій на зламі XIX–XX ст. [40; 41; 82; 91; 92 та ін.]. Взаємини між галицькими і наддніпрянськими діячами в XIX – на початку XX ст. досліджували Є. Нахлік та О. Федорук (вплив П. Куліша на розвиток українського руху в Галичині) [77; 115], В. Бурдуланюк (наукові й культурні зв'язки Галичини з Наддніпрянщиною кінця XIX – початку XX ст.) [10; 11], В. Горинь (полеміку І. Франка з Лесею Українкою на сторінках журналу “Житє і слово” в 1896–1897 рр.) [15], Л. Качмар (наддніпрянську політичну еміграцію в Галичині) [45]. Цінний матеріал почерпнуто з краєзнавчих розвідок про перебування відомих українських діячів на Гуцульщині, вшанування пам'яті Т. Шевченка в краї [6–8]. Для порівняння націотворчих процесів у сусідніх регіонах викликають інтерес дослідження про національно-культурний і політичний рух на Буковині та Закарпатті [27; 32 та ін.]. Наддніпрянсько-галицькі стосунки висвітлювалися у збірниках конференцій “Україна соборна” в середині 2000-х рр. та ювілейних виданнях до річниці Акту злуки 1919 р. [86, с. 92, 93].

Таким чином, у працях сучасників подій (до 1939 р.) і в діаспорній історіографії в XX ст. домінував примордіалістський підхід, сучасні європейські нації, включаючи українську, вважалися давніми спільнотами, національному самоусвідомленню в австрійський період було надано телеологічного значення. Радянська історіографія з вульгаризованих марксистських позицій розглядала українську націю як результат розвитку капіталістичних відносин в економіці з середини XIX ст., національне питання вважала другорядним порівняно з класовим усвідомленням мас і соціальною боротьбою. Серед зарубіжних дослідників найбільший інтерес до українського руху в Галичині проявляли польські та російські історики, що піддавалися надмірному суб'єктивізму,

уникали порівняльних досліджень у національній проблематиці. Питання про джерела та ідеологію галицького українофільства знайшло відображення в українській діаспорній і зарубіжній історіографії кінця ХХ – початку ХХІ ст. у руслі сучасних західних наукових теорій нації та націоналізму.

В умовах національно-державної незалежності й демократизації суспільного життя після 1991 р. виникли можливості для опрацювання науковцями джерельного матеріалу і переосмислення політичної історії краю австрійського періоду. Історичне минуле Галичини ХІХ ст. у сучасній літературі постає крізь призму формування новочасної української національно-політичної свідомості, що розглядається в контексті перехресної дії австрофільської, полонофільської, русофільської та власне українофільської орієнтацій. Історична наука в незалежній Україні зробила помітний поступ у вивченні інституційної історії національного руху, але досі викликає наукову зацікавленість механізм та особливості процесу самоусвідомлення галицьких русинів як невід'ємної частини української нації, роль у ньому наддніпрянсько-галицьких взаємин. Автор статті порушив ці проблеми в узагальнюючій монографії [86], що є спробою ґрунтового аналізу утвердження ідеї української національної єдності (соборності) в півавстрійській Галичині.

Список використаних джерел

1. *Алексієвець М. М.* Роль Наукового товариства ім. Т. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / Микола Миронович Алексієвець, Віктор Васильович Савенко. – Тернопіль: Літопис, 1999. – 188 с. 2. *Алексієвець М. М.* Діяльність “Просвіти” у національно-культурному відродженні Східної Галичини (1868–1914) / Микола Миронович Алексієвець, Іван Степанович Зуляк. – Тернопіль: Літопис, 1999. – 184 с. 3. *Аркуша О.* Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. / Олена Аркуша. – Львів, 1996. – 174 с. 4. *Аркуша О.* Русофільство в Галичині в середині ХІХ – на початку ХХ ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд / Олена Аркуша, Мар'ян Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Вип. 34. – С. 231–268. 5. *Аркуша О.* Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. ХІХ ст. / Олена Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 1997. – Вип. 3–4. – С. 118–139. 6. *Арсенич П.* Криворівня в житті і творчості українських письменників, діячів науки й культури / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2000. – 152 с. 7. *Арсенич П.* Леся Українка на Гуцульщині / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ, 2006. – 28 с. 8. *Арсенич П.* Тарас Шевченко і Прикарпаття / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2001. – 200 с. 9. *Бахтуріна А. Ю.* Политика Российской империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны / Александра Юрьевна Бахтуріна. – М.: Аиро-XX, 2000. – 264 с. 10. *Бурдуланюк В.* Зв'язки галицьких і наддніпрянських істориків у кінці ХІХ – на початку ХХ століть / Василь Бурдуланюк // Галичина. – Івано-Франківськ, 2006–2007. – № 12–13. – С. 58–67. 11. *Бурдуланюк В.* Творча співпраця народознавців Галичини і Наддніпрянської України в кінці ХІХ – на початку ХХ століть / Василь Бурдуланюк // Галичина. – Івано-Франківськ, 2005. – №11. – С. 193–200. 12. *Бѣлгородскій А. В.* Галиція – ісконное достояніе России / А. В. Бѣлгородскій. – М., 1914. – 48 с. 13. *Вендлярд А.-В.* Русофільство: ще один український проект? Зауваги про невітлене прагнення / пер. з нім. С. Онуфрів / Анна-Вероніка Вендлярд // Ї: Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Ч. 18. – С. 113–122. 14. *Вілсон Е.* Українці: несподівана нація / Ендрю Вілсон; пер. з англ. Н. Гончаренко та О. Гриценко. – К.: Вид-во “К.І.С.”, 2004. – 552 с. 15. *Горинь В.* Іван Франко і Леся Українка: відомий епізод “непорозуміння між своїми” / Василь Горинь. – Львів, 1998. – 92 с. 16. *Грицак Я.* До генези ідеї політичної самостійності України / Ярослав Грицак // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 119–142. 17. *Грицак Я.* “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Ярослав Грицак // Записки НТШ. Праці історико-філософської секції. – Львів, 1991. – Т. ССХХІІ. – С. 71–110. 18. *Грицак Я.* Пророк у своїй Вітчизні: Франко та його спільнота (1856–1886) / Ярослав Грицак. – К.: Критика, 2006. – 632 с. 19. *Грицак Я.* Руслан, Богдан і Мирон: три приклади конструювання ідентичності серед галицьких русино-українців / Ярослав Грицак // Україна модерна. – К.; Львів, 2003. – Ч. 8. – С. 25–50. 20. *Грицак Я.* Страсті за націоналізмом. Історичні есеї / Ярослав Грицак. – К.: Критика, 2004. – 344 с. 21. *Грицак Я.* Українська історіографія, 1991–2001: десятиліття змін / Ярослав Грицак // Україна модерна. – К.;

Львів, 2005. – Ч. 9. – С. 43–68. 22. *Грицак Я.* “Яких-то князів були столиці в Києві?..”: до конструювання історичної пам’яті галицьких українців у 1830–1930-ті роки / Ярослав Грицак // Україна модерна. – Львів, 2001. – Ч. 6. – С. 77–98. 23. *Грушевський М.* З біжучої хвили. Статі й замітки на теми дня 1905–6 р. / Михайло Грушевський. – К., 1907. – 127 с. 24. *Гурак І.* “Молода Україна”: студентство в суспільно-політичному житті Галичини (60-ті рр. XIX – початок XX ст.) / Ігор Гурак. – Івано-Франківськ, 2007. – 280 с. 25. *Грецук В.* Проблеми розвитку української літературної мови в Галичині середини XIX ст. / Василь Грецук // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. – Івано-Франківськ, 2001. – Вип. VI. – С. 11–16. 26. *Дикий А.* Неизвращенная история Украины-Руси (от начала 19-го до середины 20-го века) / Андрей Дикий. – М.: Самотека, 2008. – 528 с. 27. *Добржанський О.* Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. / Олександр Добржанський. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 574 с. 28. *Дякин В. С.* Национальный вопрос во внутренней политике царизма (XIX – начало XX вв.) / Валентин Семенович Дякин. – С. Пб.: ЛИСС, 1998. – 1000 с. 29. *Єдлінська У.* Кирило Студинський. 1868–1941. Життєписно-бібліографічний нарис / Уляна Єдлінська. – Львів, 2006. – 310 с. 30. *Єкельчик С.* Пробудження нації. До концепції історії українського національного руху другої половини XIX ст. / Сергій Єкельчик. – Мельбурн, 1994. – 125 с. 31. *Єкельчик С.* Українофілі: світ українських патріотів другої половини XIX століття / Сергій Єкельчик. – К.: КІС, 2010. – 272 с. 32. *Жаткович Ю.* Праці з історії Угорської Русі / Юрій Жаткович / упоряд. і передм. О. С. Мазурка. – Ужгород: Мистецька лінія, 2008. – 452 с. 33. *Жерноклеєв О.* Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський. – К.: Основні цінності, 2004. – 283 с. 34. *Жерноклеєв О.* Українська соціал-демократія в Галичині: нарис історії (1899–1918) / Олег Жерноклеєв. – 2-е вид., доп. – К.: Основні цінності, 2000. – 168 с. 35. *Зашкільняк Л.* Іван Вагілевич на тлі свого часу та історіографії / Леонід Зашкільняк // Багатокультурне історичне середовище Львова в XIX і XX століттях / за ред. Л. Зашкільняка і Є. Матерніцького. – Львів; Жешув, 2006. – Т. IV. – С. 146–153. 36. *Зашкільняк Л.* Львів як центр формування української науки (друга половина XIX ст.) / Леонід Зашкільняк // Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. – Т. II. Studia z dziejów Lwowa pod redakcją H. W. Żalińskiego і K. Karolczaka. – Kraków, 1998. – S. 387–402. 37. *Зашкільняк Л.* Михайло Грушевський і Галичина (до приїзду до Львова 1894 р.) / Леонід Зашкільняк // Михайло Грушевський і українська історична наука: матеріали конференції (Львів, 24–25 жовтня 1994 р.; Харків, 25 серпня 1996 р.; Львів, 29 вересня 1996 р.) / за ред. Я. Грицака, Я. Дашкевича. – Львів, 1999. – С. 141–156. 38. *Заярнюк А.* Ідіомі емансипації. “Визвольні” проекти і галицьке село у середині XIX століття / Андрій Заярнюк. – К.: Критика, 2007. – 336 с. 39. *Заярнюк А.* Руські патріоти в галицькому селі в 1860–1870-х роках: святоюрці, обрядовці, патерналисти і популісти (На прикладі Самбірської околиці) / Андрій Заярнюк // Україна модерна. – К.; Львів, 2003. – Ч. 8. – С. 107–126. 40. *Іванова Л. Г.* Громадівський рух 60-х рр. XIX ст. в Україні: проблеми, ідеологія / Людмила Георгіївна Іванова, Раїса Петрівна Іванченко. – К.: МЛП, 1999. – 128 с. 41. *Іванова Л. Г.* Україна між Сходом і Заходом: до проблеми становлення національної ідеї в українській суспільно-політичній думці в контексті східноєвропейського розвитку (I половина XIX ст.) / Людмила Георгіївна Іванова. – К.: КПУ ім. М. Драгоманова, 2007. – 192 с. 42. *Історія Львова: у 3 т. / редкол. Я. Ісасвич, М. Литвин, Ф. Стеблій.* – Львів: Центр Європи, 2007. – Т. II. – 559 с. 43. *Каппелер А.* Національний рух українців у Росії та Галичині: спроба порівняння / Андреас Каппелер // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 104–119. 44. *Каппелер А.* Росія як поліетнічна імперія. Виникнення, історія, розпад / Андреас Каппелер; пер. з нім. Х. Назаркевич; наук. ред. М. Крикун. – Львів, 2005. – XII + 360 с. 45. *Качмар Л. С.* Галичина в політичному житті наддніпрянських емігрантів на початку XX століття / Людмила Семенівна Качмар. – Львів: Астролябія, 2002. – 155 с. 46. *Качмар В.* За український університет у Львові. Ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець XIX – початок XX ст.) / Володимир Качмар. – Львів, 1999. – 117 с. 47. *Киричук О.* Львівський Ставропігійський інститут у громадському житті Галичини другої половини XIX – початку XX ст. / Олександра Киричук. – Львів: Логос, 2001. – 152 с. 48. *Клопова М. Э.* Украинское движение на восточнославянских землях империи Габсбургов как фактор австро-российских отношений в начале XX в. / М. Э. Клопова // Регионы и границы Украины в исторической ретроспективе / отв. ред. Л. Е. Горизонтов. – М., 2005. – С. 93–115. 49. *Клопова М. Э.* Украинское национальное движение: галицийский опыт / М. Э. Клопова // Украина и украинцы: образы, представления, стереотипы. Русские и украинцы во взаимном общении и восприятии / отв. ред. Е. Ю. Борисенко. – М., 2008. – С. 322–339. 50. *Королько А. А.* Петрушевич і ранній етап русофільського руху в Галичині / Андрій Королько // Галичина. – Івано-Франківськ, 2001. – Вип. 5–6. – С. 133–138. 51. *Кугутяк М. В.* Радикальна партія в Східній Галичині / М. В. Кугутяк // Український

історичний журнал. – К., 1990. – № 10. – С. 55–63. 52. *Кулинич М.* “Вістник для русинів Австрійської держави” як трибуна галицького українства: організаційні, ідеологічні та жанрові засади часопису / Мирослав Кулинич. – Львів: Українська академія друкарства, 2011. – 200 с. 53. *Куций І.* Українська науково-історична думка Галичини (1830–1894 рр.): рецепція національної історії / Іван Куций. – Тернопіль: Джура, 2006. – 220 с. 54. *Лесюк М.* Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині: монографія / Микола Лесюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014. – 732 с. 55. *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе: у 2 т. / І. Лисяк-Рудницький. – К.: Основи, 1994. – Т. 1. – 536 с. 56. *Любченко В. Б.* Москвофільський фактор в політиці Російської імперії напередодні та на початку Першої світової війни / В. Б. Любченко // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К., 2003. – Вип. VI. – С. 125–143. 57. *Магочий П.* Українське національне відродження. Нова аналітична структура / Павло Магочий // Український історичний журнал. – К., 1991. – № 3. – С. 97–107. 58. *Магочий П.-Р.* Галичина. Історичні есе / Павло Роберт Магочий. – Львів, 1994. – 322 с. 59. *Макарчук С.* Москвофільство: витоки та еволюція ідеї (середина XIX ст. – 1914 р.) / Степан Макарчук // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1997. – Вип. 32. – С. 82–98. 60. *Марковъ Д. А.* Русская и украинская идея въ Австрии / Дмитрій Андреевичъ Марковъ / Свободный переводъ съ нѣмецкого. Составивъ А. Гогатко. – Львѡвъ, 1911. – 28 с. 61. *Миллер А.* Дуализм идентичностей на Украине / Алексей Миллер // Отечественные записки. – М., 2007. – № 34 (1). – С. 84–96. 62. *Миллер А.* Империя Романовых и национализм: Эссе по методологии исторического исследования / Алексей Миллер. – М.: Новое литературное обозрение, 2006. – 248 с. 63. *Миллер А. И.* “Украинский вопрос” в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в.) / Алексей Ильич Миллер. – С. Пб.: Алетейя, 2000. – 260 с. 64. *Миллер А.* Украинский вопрос в Российской империи / Алексей Миллер. – К.: Laugus, 2013. – 416 с. – (Серия “Золотые ворота”, вып.3). 65. *Миронов Б. Н.* Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в.). Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства / Б. Н. Миронов: в 2 т. – 3-е изд. – С. Пб., 2003. – Т. 1. – LX + 548 с.; Т. 2. – 583 с. 66. *Михутина И. В.* Украинский вопрос в России (конец XIX – начало XX века) / Ирина Васильевна Михутина. – М., 2003. – 288 с. 67. *Мозер М.* Причинки до історії української мови / Міхаель Мозер / за заг. ред. С. Вакуленка. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2008. – XVI + 832 с. 68. *Мудрий М.* Австрорусинство в Галичині: спроба окреслення проблеми / Мар’ян Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2000. – Вип. 35–36. – С. 571–604. 69. *Мудрий М.* Ідеологія чи світогляд? До питання про теоретичні засади Руського собору 1848 року / Мар’ян Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2009. – Вип. 44. – С. 75–106. 70. *Мудрий М.* Ідея польсько-української унії та “русини польської нації” в етнополітичному дискурсі Галичини 1859–1869 років / Мар’ян Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2005. – Вип. 39–40. – С. 83–148. 71. *Мудрий М.* Національно-політичні орієнтації в українському суспільстві Галичини австрійського періоду у висвітленні сучасної історіографії / Мар’ян Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2002. – Вип. 37, ч. 1. – С. 465–500. 72. *Мудрий М.* Спроби українсько-польського порозуміння в Галичині (60–70-і роки XIX ст.) / Мар’ян Мудрий // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 1997. – Вип. 3–4. – С. 58–117. 73. *Мудрий М.* Угода між галицькими народовцями і русофілами 1882 року / Мар’ян Мудрий // Записки НТШ. – Львів, 2002. – Т. ССXLIII. Праці історично-філософської секції. – С. 653–685. 74. *Мудрий М.* Формування новочасної національно-політичної культури українського суспільства Галичини (проблема зовнішніх моделей) / Мар’ян Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 115–147. 75. *Мудрий М.* “Jesteśmy rozdwojonymi członkami jednego ciała”: до питання про відносини між Головною руською радою і Руським собором 1848 року / Мар’ян Мудрий // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці Історично-філософської секції. – Львів, 2013. – Т. ССXLV. – С. 54–80. 76. *Наконечний Є.* Украдене ім’я. Чому русини стали українцями / Євген Наконечний. – 4-е вид, допов. / передм. Я. Дашкевича. – Львів: Піраміда, 2003. – 352 с. 77. *Нахлік Є.* Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: у 2-х т. / Євген Нахлік – К.: Український письменник, 2007. – Т. 1: Життя Пантелеймона Куліша: Наукова біографія. – 464 с. 78. *Олександр Барвінський (1847–1927).* Матеріали конференції, присвяченої 150 річниці від дня народження Олександра Барвінського. Львів (14 травня 1997 р.). – Львів, 2001. – 206 с. 79. *Орлевич І.* “Народний дім” у Львові: заснування, етапи діяльності, роль у національній ідентифікації галицьких українців / Ірина Орлевич // Київська старовина. – К., 2012. – № 1. – К., 2012. – С. 35–54. 80. *Орлевич І.* Денис Зубрицький: штрихи до портрета історика і громадського діяча / Ірина Орлевич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 9: Ювілейний збірник на пошану Ф. Стебля. – С. 281–299. 81. *Орлевич І.* Ставропігійський інститут у Львові (кінець XVIII –

60-і рр. XIX ст.) / Ірина Орлевич. – Львів: Логос, 2000. – 186 с. 82. *Палієнко М.* “Кієвская старина” у громадському та науковому житті України (кінець XIX – початок XX ст.) / Марина Палієнко. – К.: Темпора, 2005. – 384 с., іл. 83. *Пашаєва Н. М.* Очерки истории русского движения в Галичине XIX–XX вв. / Нина Михайловна Пашаєва. – М., 2001. – 201 с. 84. *Пауук В.* Товариство “Просвіта” крізь призму “Слова”. До історії стосунків українських громадсько-політичних угруповань Галичини (народовців і москвофілів) в др. пол. XIX ст. / Володимир Пашук. – Львів: Інститут українознавства НАН України, 1999. – 39 с. 85. *Передерко В.* Східна Галичина в політиці Російської імперії (1900–1914 рр.) / Віталій Передерко. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – 300 с. 86. *Райківський І. Я.* Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини XIX століття: монографія / І. Я. Райківський. – Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2012. – 932 + 16 с. 87. *Расевич В.* Виникнення та організаційні основи Української національно-демократичної партії / Василь Расевич // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1997. – Вип. 32. – С. 119–130. 88. *Расевич В.* Засади політичної незалежності України у програмі Української національно-демократичної партії / Василь Расевич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 229–242. 89. *Савченко В. Н.* Восточная Галиция на историческом перепутье. 1910 – начало 1920-х годов / В. Н. Савченко // Регионы и границы Украины в исторической ретроспективе / отв. редактор Л. Е. Горизонтов. – М., 2005. – С. 132–189. 90. *Савчук Б.* Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина XIX ст. – кінець 30-х років XX ст.) / Борис Савчук. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 138 с. 91. *Світленко С. І.* Народництво в Україні 60–80-х рр. XIX ст.: Теоретичні проблеми джерелознавства та історії / Сергій Іванович Світленко. – Дніпропетровськ: Навчальна книга, 1999. – 240 с. 92. *Світленко С.* Світ модерної України кінця XVIII – початку XX століття / Сергій Іванович Світленко: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: Герда, 2007. – 460 с. 93. *Середа О.* Громади ранніх народовців у Східній Галичині (60-ті роки XIX століття) / Остап Середа // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Вип. 9: Ювілейний збірник на пошану Ф. Стебля. – С. 378–392. 94. *Середа О.* Ідеї “органічного розвою” на сторінках часопису “Русь” (1867) / Остап Середа // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2010. – Вип. 19. – С. 64–76. 95. *Середа О.* Між польським слов’янофілством та російським панславізмом. Сприйняття та розвиток слов’янських ідей серед українських (руських) громадських діячів півавстрійської Галичини у 60-х роках XIX століття / Остап Середа. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 2012. – 43 с. 96. *Середа О.* Національна свідомість і політична програма ранніх народовців у Східній Галичині (1861–1867) / Остап Середа // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Вип. 34. – С. 199–214. 97. *Симоненко Р. Г.* Українсько-польські відносини та боротьба за єдність України XIX – початок XX ст. Нариси / Рем Георгійович Симоненко, Дмитро Володимирович Табачник. – К.: Либідь, 2007. – 704 с. 98. *Смирнов А.* История Южной Руси / Александр Смирнов. – М.: Алгоритм, 2008. – 352 с. 99. *Стеблій Ф.* Визначна пам’ятка української політичної думки середини XIX століття – “Слово перестороги” Василя Подолинського / Феодосій Стеблій // Записки НТШ. – Львів, 1994. – Т. ССХХVIII: Праці історично-філософської секції. – С. 434–487. 100. *Стеблій Ф.* Кирило-Мефодіївське братство і Галичина / Феодосій Стеблій // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2004. – Вип. 12. – С. 293–307. 101. *Стеблій Ф.* Предтеча “Руської Трійці”: Перемишльський культурно-освітній осередок першої половини XIX ст. / Феодосій Стеблій. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 2003. – 96 с. 102. *Стеблій Ф.* Сподвижник Маркіяна Шашкевича: Яків Головацький – діяч українського національного відродження / Феодосій Стеблій. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 2004. – 96 с. 103. *Сухий О.* Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX столітті) / Олексій Сухий. – Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка, 2003. – 498 с. 104. *Сухий О.* Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) / Олексій Сухий. – Львів: Каменяр, 1998. – 132 с. 105. *Сухий О.* Товариство імені Михайла Качковського: ідеологія та напрями діяльності (70–80-ті рр. XIX ст.) / Олексій Сухий // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К., 2004. – Вип. VII. – С. 205–228. 106. *Турій О.* Конфесійно-обрядовий чинник у національній самоідентифікації українців Галичини в середині XIX століття / Олег Турій // Записки НТШ. – Львів, 1997. – Т. ССХХХIII: Праці історично-філософської секції. – С. 69–99. 107. *Турій О.* Національне і політичне полонофільство серед греко-католицького духовенства Галичини під час революції 1848–1849 років / Олег Турій // Записки НТШ. – Львів, 1994. – Т. ССХХVIII: Праці історично-філософської секції. – С. 183–206. 108. *Турій О.* “Українська ідея” в Галичині в середині XIX століття / Олег Турій // Україна модерна. –

- Львів, 1999. – Чис. 2–3 за 1997–1998 рр. – С. 59–75. 109. “Украинская” болезнь русской нации / Составитель серии М. Б. Смолин. – М.: Имперская традиция, 2004. – 560 с. 110. *Український сепаратизм в Росії. Ідеологія національного раскола: збірник / вступ. стаття і комент. М. Б. Смолина.* – М., 1998. – 432 с. 111. *Україна. Процеси націотворення / упоряд. А. Каппелер; пер. з нім.* – К.: К.І.С., 2011. – 416 с. 112. *Українська мова в Галичині: історичний вимір / відп. ред. Я. Ісаєвич, М. Мозер, Н. Хобзей.* – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011. – 332 с. 113. *Ульянов Н. И. Происхождение украинского сепаратизма / Николай Иванович Ульянов.* – М.: Индрик, 1996. – 288 с. 114. *Ульянов Н. И. Украинский сепаратизм / Николай Иванович Ульянов.* – М.: Эксмо, 2004. – 416 с. 115. *Федорук О. Українсько-польські відносини у перцепції Пантелеймона Куліша (Контекст галицького суспільно-літературного процесу 60-х років XIX ст.) / Олесь Федорук // Україна модерна.* – К.; Львів, 2003. – Ч. 8. – С. 73–106. 116. *Франко І. Поза межами можливого / Іван Франко // Зібрання творів: у 50 т. / І. Франко.* – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 276–285. 117. *Химка І. П. Греко-Католицька Церква і національне відродження у Галичині 1772–1918 / Іван-Павло Химка // Ковчег: зб. ст. з церковної історії.* – Львів, 1993. – Чис. 1. – С. 73–107. 118. *Химка І. П. Зародження польської соціал-демократії та українського радикалізму в Галичині (1860–1890) / Іван-Павло Химка; пер. з англ. С. Левченка.* – К.: Основні цінності, 2002. – 328 с. 119. *Химка І. П. Український національний рух у Галичині XIX ст. в світлі нових теоретичних праць про націоналізм і національні рухи / Іван-Павло Химка // Формування української нації: історія та інтерпретації. Матеріали круглого столу істориків України (Львів – Брюховичі, 27 серпня 1993 р.).* – Львів, 1995. – С. 68–78. 120. *Царинный А. Украинское движение. Краткий исторический очерк, преимущественно по личным воспоминаниям / А. Царинный / Съ введением князя А. М. Волконского.* – Берлин, 1925. – 232 с. 121. *Чорновол І. Олександр Барвінський у контексті розвитку історичної науки в Галичині / Ігор Чорновол // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. / pod red. J. Maternickiego, L. Zaskilniaka.* – Rzeszów, 2004. – Т. II. – С. 257–271. 122. *Чорновол І. Польсько-українська угода 1890–1894 рр. / Ігор Чорновол.* – Львів, 2000. – 247 с. 123. *Чорновол І. Проголошення польсько-української угоди на форумі Галицького сейму 1890 року та перші відгуки на неї / Ігор Чорновол // Україна модерна.* – Львів, 2000. – Ч. 4–5 за 1999–2000 рр. – С. 148–162. 124. *Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму / Ігор Чорновол.* – Львів: Тріада плюс, 2010. – 228 с. 125. *Чорновол І. Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861–1901 рр. (нарис з історії українського парламентаризму) / Ігор Чорновол.* – Львів, 2002. – 288 с. 126. *Шаповал Ю. Г. “Діло” (1880–1939 рр.): Поступ української суспільної думки / Юрій Григорович Шаповал.* – Львів, 1999. – 384 с. 127. *Шайкевичана: Нова серія: зб. наук. праць / відпов. ред. М. Ільницький.* – Львів; Броди; Вінніпег, 1996. – Вип. 1–2. – 468 с.; 2000. – Вип. 3–4. – 752 с.; 2004. – Вип. 5–6. – 644 с. 128. *Ширококорд А. Украина – противостояние регионов / Александр Ширококорд.* – М.: АСТ Москва, 2010. – 448 с. 129. *Шкраб’юк П. Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія) / Петро Шкраб’юк.* – Львів, 2012. – 192 с. 130. *Шпорлюк Р. Імперія та нації: з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі / Роман Шпорлюк; пер. з англ. Г. Касьянова за участі М. Климчука та М. Рябчука.* – К., 2000. – 354 с. 131. *Шпорлюк Р. Україна: від імперської периферії до суверенної держави / Роман Шпорлюк // Сучасність.* – К., 1996. – № 11. – С. 74–87; № 12. – С. 77–91. 132. *Шпорлюк Р. Українське національне відродження в контексті європейської історії кінця XVIII – початку XIX століть / Роман Шпорлюк // Україна: наука і культура.* – К., 1991. – Вип. 25. – Грудень. – С. 159–167. 133. *Янишин Б. М. Народовці на рубежі 70–80-х рр. XIX ст.: творення нової моделі політичної культури / Б. М. Янишин // Український історичний журнал.* – К., 2001. – № 6. – С. 86–100. 134. *Янишин Б. М. Українська міська політична еліта в Галичині та народовський рух останньої третини XIX ст.: становлення та інституційний розвиток / Богдан Михайлович Янишин.* – К.: Інститут історії України, 2008. – 320 с. 135. *Яновський М. XIX століття у дзеркалі польської історіографії (1980–2002) / Мацей Яновський // Україна модерна.* – К.; Львів, 2005. – Ч. 9. – С. 77–91. 136. *Bachmann K. Pięta kolumna Moskwy? Ruch rusofilski w Galicji a austriacka polityka zagraniczna przed Pierwszą wojną światową / Klaus Bachmann // Biuletyn Ukrainoznawczy. – Przemysł, 1999. – № 5. – S. 11–19. 137. Binder H. Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik / Harald Binder.* – Wien, 2005. – 741 s. 138. *Binder H. Українське представництво в австрійській Ізбіє Послów, 1879–1918 / Harald Binder // Українське традиції парламентарне, XIX–XXI вік / pod red. J. Moklaka.* – Kraków, 2006. – S. 127–162. 139. *Bujak F. Galicya / Franciszek Bujak.* – Т. I. Kraj, ludność, społeczeństwo, rolnictwo. – Lwów; Warszawa, 1908. – 562 s. 140. *Chynczewska-Hennel T. Gente Ruthenus – Natione Polonus / Teresa Chynczewska-Hennel // Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze. Spotkania polsko-ukraińskie. Studia Ukrainica / pod red. S. Kozaka.* – Warszawa, 1998. – Т. 6–7. – S. 35–44. 141. *Himka J.-P. Galician Villagers and the Ukrainian National Movement in the Nineteenth Century / John*

- Paul Himka. – Edmonton; London, 1988. – 358 + XXXVI p. 142. *Himka J.-P.* Religion and Nationality in Western Ukraine: The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867–1900 / John-Paul Himka. – Montreal; Kingston; London; Ithaca, 1999. – XXX + 236 p. 143. *Himka J.-P.* The Construction of Nationality in Galician Rus': Icarian Flights in Almost All Directions / John-Paul Himka // Intellectuals and the Articulation of the Nation / ed. by R. G. Suny and M. D. Kennedy. – Ann Arbor (Mich.), 1999. – P. 109–164. 144. *Hroch M.* Die Vorkämpfer der nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas / Miroslav Hroch. – Prag, 1968. – 171 s. 145. *Hroch M.* Evropská národní hnutí v 19. století. Společenské předpoklady vzniku novodobých národů / Miroslav Hroch. – Praha: Nakladatelství svoboda, 1986. – 399 s. 146. *Hroch M.* Małe narody Europy. Perspektywa historyczna / Miroslav Hroch / przekład G. Pańko. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 2008. – 168 s. 147. *Kappeler A.* Der schwierige Weg zur Nation: Beiträge zur neueren Geschichte der Ukraine. – Wien; Köln; Weimar: Bohlau Verl, 2003. – 214 s. 148. *Kappeler A.* Die ukrainische Nationalbewegung im Russischen Reich und in Galizien: Ein Vergleich / Andreas Kappeler // Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850–1914. Herausgegeben von Heiner Timmermann. – Berlin: Duncker&Humblot, 1998. – S. 175–196. 149. *Kich-Maslej O.* Ukraina w opinii elit Krakowa końca XIX – pierwszej połowy XX wieku / Olga Kich-Maslej. – Kraków, 2009. – 247 s. 150. *Kłańska M.* Daleko od Wiednia. Galicja w oczach pisarzy niemieckojęzycznych. 1772–1918 / Maria Kłańska. – Kraków, 1991. – 280 s. 151. *Kozak S.* U źródeł romantyzmu i nowożytnej myśli społecznej na Ukrainie / Stefan Kozak. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1978. – 146 s. 152. *Kozik J.* Między reakcją a rewolucją. Studia z dziejów ukraińskiego ruchu narodowego w Galicji w latach 1848–1849 / Jan Kozik. – Warszawa; Kraków: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1975. – 237 s. [Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. – T. CCCLXXXI. Prace historyczne. – Zesz. 52]. 153. *Kozik J.* The Ukrainian National Movement in Galicia: 1815–1849 / Jan Kozik / Edited and with an introduction by L. D. Orton. Translated from the Polish by A.Gorski and L. D. Orton. – Edmonton, 1986. – 498 p. 154. *Kozik J.* Ukraiński ruch narodowy w Galicji w latach 1830–1848 / Jan Kozik. – Kraków: Wydawnictwo literackie, 1973. – 308 s. 155. *Maciak D.* Próba porozumienia polsko-ukraińskiego w Galicji w latach 1888–1895 / Dariusz Maciak. – Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2006. – 407 s. 156. *Magocsi P. R.* Old Ruthenianism and Russophilism: A New Conceptual Framework for Analyzing National Ideologies in Late 19th Century Eastern Galicia / Paul-Robert Magocsi / American Contributions to the Ninth International Congress of Slavists (Kiev, September 1983). – Columbus (Ohio), 1983. – Vol. II: Literature, Poetics, History / ed. by P. Debreczeny. – P. 305–324. 157. *Magocsi P. R.* The Language Question as a Factor in the National Movement / Paul-Robert Magocsi // Nationbuilding and the Politics of Nationalism. Essays on Austrian Galicia / Eds. A. S. Markovits and F. E. Sysyn. – Cambridge (Mass.), 1982. – P. 220–238. 158. *Magocsi P. R.* The Ukrainian National Revival: A New Analytical Framework / Paul-Robert Magocsi // Canadian Journal of Studies of Nationalism. – 1989, Vol. XV. – N. 102. – P. 45–62. 159. *Moklak J.* Hałyczyna contra Galicja. Ukraińskie szkolnictwo średnie i wyższe w debatach Sejmu Krajowego galicyjskiego, 1907–1914 / Jarosław Moklak. – Kraków: Towarzystwo Wydawnicze "Historia Iagellonica", 2013. – 204 s. 160. *Moklak J.* Moskwofilstwo (moskalofilstwo) i rusofilstwo. Uwagi o terminologii. W związku z artykułem Andrzeja A. Zięby / Jarosław Moklak // Studia historyczne. Kwartalnik. – Kraków, 2000. – R. XLIII. – Zesz. 4 (171). – S. 701–712. 161. *Moklak J.* W walce o tożsamość Ukraińców. Zagadnienie języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich w pracach Galicyjskiego Sejmu Krajowego 1866–1892 / Jarosław Moklak. – Kraków, 2004. – 318 s. 162. *Mozer M.* "Ruthenische" (ukrainische) Sprach- und Vorstellungswelten in den galizischen Volksschullesebüchern der Jahre 1871 und 1872 / Michael Moser. – Wien, 2007. – 251 s. 163. *Partacz Cz.* Od Badeniego do Potockiego. Stosunki Polsko-Ukraińskie w Galicji w latach 1888–1908 / Czesław Partacz. – Toruń, 1996. – 280 s. 164. *Podleski F.* Zagadnienie "ukraińskie" na tle stosunków austriackich / Franciszek Podleski. – Lwów – Warszawa, [1935]. – 144 s. 165. *Sosnowska D.* Inna Galicja / Danuta Sosnowska. – Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2008. – 316 s. 166. *Stepień S.* Borderland City: Przemysł and the Ruthenian National Awakening in Galicia / Stanisław Stepień // Galicia: a multicultural land / Edited by C. Hann and P.-R. Magocsi. – Toronto; Buffalo; London, 2005. – P. 52–70. 167. *Stepień S.* Rola Przemysła w ukraińskim odrodzeniu narodowym w Galicji w pierwszej połowie XIX w. / Stanisław Stepień // Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze. Spotkania polsko-ukraińskie. Studia Ukrainica / pod red. S. Kozaka. – Warszawa, 1999. – T. 8–9. – S. 127–137. 168. *Stepień S.* Spory wokół języka i alfabetu ukraińców galicyjskich. Druki ukraińskie wydane alfabetem łacińskim w Przemysłu w XIX i XX wiekach / Stanisław Stepień // До джерел. Збірник наукових праць на пошану О.Купчинського з нагоди його 70-річчя. – К.; Львів, 2004. – Т. I. – С. 190–212. 169. *Stryjek T.* Jak "powstał" naród ukraiński? Konstrukcje historyka / Tomasz Stryjek // Biuletyn Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego. – Przemysł, 1997. – № 3. – S. 19–45. 170. *Szporluk R.* Russia, Ukraine and the Breakup of the Soviet Union / Roman Szporluk. – Stanford – California, 2000. – 438 p. 171. *Tomczyk R.*

Galicyska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914 / Ryszard Tomczyk. – Szczecin, 2007. – 422 s. 172. *Tomczyk R.* Radykałowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890–1914 / Ryszard Tomczyk. – Szczecin, 2007. – 670 s. 173. *Wendland A. V.* Die Russophilen in Galizien. Ukrainische Konservative zwischen Österreich und Rußland, 1848–1915 / Anna Veronika Wendland. – Wien, 2001. – 644 s. 174. *Wolff L.* The Idea of Galicia. History and Fantasy in Habsburg Political Culture / Larry Wolff. – Stanford, 2010. – 485 p. 175. *Zabrowarny S.* Instytucjonalny rozwój ukraińskiego ruchu narodowego w Galicji w latach 1864–1914 / Stefan Zabrowarny // Warszawskie zeszyty ukrainozawcze. Spotkania polsko-ukraińskie. Studia Ukrainica. – Warszawa, 1994. – T. 2. – S. 69–81. 176. *Zabrowarny S.* Zwrotne momenty w rozwoju ukraińskiego ruchu narodowego w Galicji na tle stosunków polsko-ukraińskich w Galicji (1848–1914) / Stefan Zabrowarny // Warszawskie zeszyty ukrainozawcze. Spotkania polsko-ukraińskie. Studia Ukrainica. – Warszawa, 1999. – T. 8–9. – S. 174–187. 177. *Zięba A. A.* Gente Rutheni, nazione Poloni. Z problematyki kształtowania się ukraińskiej świadomości narodowej w Galicji / Andrzej A. Zięba // Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej / Polska Akademia Umiejętności. – Kraków, 1995. – T. II. – S. 61–77.

Игорь Райковский

**СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ПРОБЛЕМУ УТВЕРЖДЕНИЯ ИДЕИ
УКРАИНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ЕДИНСТВА В ПОДАВСТРИЙСКОЙ
ГАЛИЦИИ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

В статье освещаются основные достижения украинских и зарубежных историков конца XIX – начала XXI в. в изучении проблемы утверждения идеи украинского национального единства (соборности) в подавстрийской Галиции. Основное внимание обращено на труды украинских исследователей после 1991 г. и зарубежную историографию, включая диаспорную, в русле современных западных научных теорий нации и национализма.

Ключевые слова: историография, национальное единство, Галиция, украинское национальное движение.

Ihor Raikivskyi

**CURRENT VIEWS ON THE PROBLEM OF STRENGTHENING OF THE IDEA OF
NATIONAL UNITY IN GALICIA UNDER THE AUSTRIAN RULE:
HISTORIOGRAPHICAL ASPECT**

The article highlights the main achievements of Ukrainian and foreign historians of the late XIXth and early XXth century in the study of the problem of strengthening the idea of Ukrainian national unity (catholicity) in Austrian Galicia. The main attention is paid to the works of Ukrainian researchers after 1991 and foreign historiography, including the diaspora, in line with modern Western scientific theories of nation and nationalism.

Key words: historiography, national unity, Galicia, Ukrainian national movement.